

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

UDC 81
UDC 82
UDC 008

ISSN 2545-3998

ПАЛИМПСЕСТ

МЕЃУНАРОДНО СПИСАНИЕ ЗА ЛИНГВИСТИЧКИ, КНИЖЕВНИ
И КУЛТУРОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА

PALIMPSEST

INTERNATIONAL JOURNAL FOR LINGUISTIC, LITERARY
AND CULTURAL RESEARCH

PALMK, VOL 4, NO 8, STIP, 2019

ГОД. IV, БР. 8
ШТИП, 2019

VOL. IV, NO 8
STIP, 2019

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

Год. 4, Бр. 8
Штип, 2019

Vol. IV, No 8
Stip, 2019

PALMK, VOL 4, NO 8, STIP, 2019

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

ИЗДАВА

Универзитет „Гоце Делчев“, Филолошки факултет, Штип

ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Ранко Младеноски

УРЕДУВАЧКИ ОДБОР

Виктор Фридман, Универзитет во Чикаго, САД
Толе Белчев, Универзитет „Гоце Делчев“, С. Македонија
Нина Даскаловска, Универзитет „Гоце Делчев“, С. Македонија
Ала Шешкен, Универзитет Ломоносов, Руска Федерација
Олга Панкина, НВО Македонски културен центар, Руска Федерација
Георгета Раца, Универзитет Банат, Романија
Астрид Симоне Грослер, Универзитет Банат, Романија
Горан Калоѓера, Универзитет во Риека, Хрватска
Дејан Дуриќ, Универзитет во Риека, Хрватска
Шандор Чегледи, Универзитет во Панонија, Унгарија
Ева Бус, Универзитет во Панонија, Унгарија
Хусејин Озбај, Универзитет Гази, Република Турција
Зеки Ѓурел, Универзитет Гази, Република Турција
Елена Дараданова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Ина Христова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Џозеф Пониах, Национален институт за технологија, Индија
Сатхарај Венкатесан, Национален институт за технологија, Индија
Петар Пенда, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Данило Капасо, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Мета Лах, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Намита Субиото, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Ана Пеличер-Санчез, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Мајкл Грини, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Татјана Ѓурин, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Диана Поповиќ, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Жан Пол Мејер, Универзитет во Стразбур, Република Франција
Жан Марк Веркруз, Универзитет во Артуа, Република Франција
Регула Бусин, Швајцарија
Натале Фиорето, Универзитет во Перуца, Италија
Оливер Хербст, Универзитет во Вурцбург, Германија

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

PUBLISHED BY

Goce Delchev University, Faculty of Philology, Stip

EDITOR-IN-CHIEF

Ranko Mladenoski

EDITORIAL BOARD

Victor Friedman, University of Chicago, USA
Tole Belcev, Goce Delchev University, N. Macedonia
Nina Daskalovska, Goce Delchev University, N. Macedonia
Alla Sheshken, Lomonosov Moskow State University, Russian Federation
Olga Pankina, NGO Macedonian Cultural Centre, Russian Federation
Georgeta Rata, Banat University, Romania
Astrid Simone Grosler, Banat University, Romania
Goran Kalogjera, University of Rijeka, Croatia
Dejan Duric, University of Rijeka, Croatia
Sándor Czeglédi, University of Pannonia, Hungary
Éva Bús, University of Pannonia, Hungary
Husejin Ozbaj, GAZI University, Republic of Turkey
Zeki Gurel, GAZI University, Republic of Turkey
Elena Daradanova, Sofia University "St. Kliment Ohridski", Republic of Bulgaria
Ina Hristova, Sofia University "St. Kliment Ohridski", Republic of Bulgaria
Joseph Ponniah, National Institute of Technology, India
Sathyaraj Venkatesan, National Institute of Technology, India
Petar Penda, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Danilo Capasso, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Meta Lah, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Namita Subiotto, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Ana Pellicer Sanchez, The University of Nottingham, United Kingdom
Michael Greaney, Lancaster University, United Kingdom
Tatjana Durin, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Diana Popovic, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Jean-Paul Meyer, University of Strasbourg, French Republic
Jean-Marc Vercruysse, Artois University, French Republic
Regula Busin, Switzerland
Natale Fioretto, University of Perugia, Italy
Oliver Herbst, University of Wurzburg, Germany

РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ

Драгана Кузмановска
Толе Белчев
Нина Даскаловска
Билјана Ивановска
Светлана Јакимовска
Марија Леонтиќ
Јована Караникиќ Јосимовска

ЈАЗИЧНО УРЕДУВАЊЕ

Ранко Младеноски (македонски јазик)
Весна Продановска (англиски јазик)
Толе Белчев (руски јазик)
Билјана Ивановска (германски јазик)
Марија Леонтиќ (турски јазик)
Светлана Јакимовска (француски јазик)
Јована Караникиќ Јосимовска (италијански јазик)

ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК

Славе Димитров

АДРЕСА

ПАЛИМПСЕСТ

РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ

Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А
п. фах 201
МК-2000 Штип

<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

Меѓународното научно списание „Палимпсест“ излегува двапати годишно во печатена и во електронска форма на посебна веб-страница на веб-порталот на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>

Трудовите во списанието се објавуваат на следните јазици: македонски јазик, англиски јазик, германски јазик, француски јазик, руски јазик, турски јазик и италијански јазик.

Трудовите се рецензираат.

EDITORIAL COUNCIL

Dragana Kuzmanovska
Tole Belcev
Nina Daskalovska
Biljana Ivanovska
Svetlana Jakimovska
Marija Leontik
Jovana Karanikik Josimovska

LANGUAGE EDITORS

Ranko Mladenovski (Macedonian language)
Vesna Prodanovska (English language)
Tole Belcev (Russian language)
Biljana Ivanovska (German language)
Marija Leontik (Turkish language)
Svetlana Jakimovska (French language)
Jovana Karanikik Josimovska (Italian language)

TECHNICAL EDITOR

Slave Dimitrov

ADDRESS

PALIMPSEST

EDITORIAL COUNCIL

Faculty of Philology
Krste Misirkov 10-A
P.O. Box 201
MK-2000, Stip

<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

The International Scientific Journal "Palimpsest" is issued twice a year in printed form and online at the following website of the web portal of Goce Delcev University in Stip:

<http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>

Papers can be submitted and published in the following languages: Macedonian, English, German, French, Russian, Turkish and Italian language.

All papers are peer-reviewed.

СОДРЖИНА / TABLE OF CONTENTS

13 ПРЕДГОВОР

Марија Леонтиќ, уредник на „Палимпсест“

FOREWORD

Marija Leontik, editor of “Palimpsest”

ЈАЗИК / LANGUAGE

17 Марија Леонтиќ

ИМЕНСКАТА ГРУПА ВО ТУРСКИОТ ЈАЗИК И НЕЈЗИНОТО
ПРЕДАВАЊЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК

Marija Leontik

NOUN GROUPS IN TURKISH LANGUAGE AND THEIR EQUIVALENCE
IN MACEDONIAN LANGUAGE

25 Виолета Јанушева

ДИЛЕМИ ЗА УПОТРЕБАТА НА ГОЛЕМА БУКВА ВО МАКЕДОНСКИОТ
СТАНДАРДЕН ЈАЗИК

Violeta Janusheva

DILEMMAS REGARDING THE USE OF THE CAPITAL LETTER IN
MACEDONIAN STANDARD LANGUAGE

37 Марија Гркова

УСВОЈУВАЊЕТО НА ПЕРФЕКТОТ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК КАКО
СТРАНСКИ

Marija Grkova

THE ACQUISITION OF THE PAST INDEFINITE TENSE IN MACEDONIAN
AS A FOREIGN LANGUAGE

47 Надица Негриевска

КОГНИТИВЕН ПРИСТАП ЗА ЗНАЧЕЊЕТО НА ПРЕДЛОЗИТЕ

Nadica Negrievska

THE COGNITIVE APPROACH IN DESCRIBING THE MEANINGS
OF PREPOSITIONS

КНИЖЕВНОСТ / LITERATURE

59 Recai Özcan

DİŞİ KURDUN RÜYALARI BAĞLAMINDA CENGİZ AYTMATOV’UN
EDEBİYAT ANLAYIŞI ÜZERİNE TESPİTLER

Recai Özcan

DETERMINATIONS ON CENGİZ AYTMATOV’S UNDERSTANDING
OF LITERATURE IN THE CONTEXT OF SHE-WOLF DREAMS

69 Sara Di Gianvito

«LA CIFRA CHE RISOLVA IN UN CANTO IL MIO GRIDO» GIORGIO BASSANI E LO SPAZIO DEL VERSO

Sara Di Gianvito

«LA CIFRA CHE RISOLVA IN UN CANTO IL MIO GRIDO». GIORGIO BASSANI AND THE SPACE OF POETRY

77 Zorana Kovačević

L'IMMAGINE DELL'ITALIA NELLE LETTERE DALL'ITALIA DI LJUBOMIR NENADOVIĆ

Zorana Kovačević

THE IMAGE OF ITALY IN LJUBOMIR NENADOVIĆ'S LETTERS FROM ITALY

91 Marcella Di Franco

ELIO VITTORINI E CESARE PAVESE: FUGA E RITORNO ALLA TERRA MADRE E ALL'INFANZIA TRA REALTÀ E ASTRAZIONE SIMBOLICA

Marcella Di Franco

ELIO VITTORINI AND CESARE PAVESE: ESCAPE AND RETURN TO THE MOTHERLAND AND CHILDHOOD BETWEEN REALITY AND SYMBOLIC ABSTRACTION

101 Данче Стефановска

НАРАТОРИТЕ И НАРАТЕРИТЕ ВО РОМАНОТ „ПИРЕЈ“ ОД ПЕТРЕ М. АНДРЕЕВСКИ

Danche Stefanovska

NARRATORS AND NARRATERS IN THE NOVEL “PIREY” BY PETRE M. ANDREEVSKI

КУЛТУРА / CULTURE

113 Екатерина Намичева, Петар Намичев

ВИРТУЕЛНАТА РЕАЛНОСТ КАКО МЕТОД НА ПРОМОЦИЈА НА АРХИТЕКТОНСКОТО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО И НА КУЛТУРНАТА МЕМОРИЈА

Ekaterina Namicheva, Petar Namichev

VIRTUAL REALITY AS A METHOD OF PROMOTING ARCHITECTURAL CULTURAL HERITAGE AND CULTURAL MEMORY

МЕТОДИКА НА НАСТАВАТА / TEACHING METHODOLOGY

125 Osman Emin

BİLİŞSEL YETENKLERİN ETKİN KULLANILMASI

Osman Emin

EFFECTIVE USE OF COGNITIVE COMPETENCIES

- 137 Gonca Al**
SINIF TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERS KİTABINDAKİ METİNLERDE
TÜRK KÜLTÜRÜNÜN İZLERİ
Gonca Al
TRACES OF TURKISH CULTURE IN TENTH GRADE TEXTBOOK
OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE
- 151 Gülşen Yılmaz**
GAZİ ÜNİVERSİTESİ TÖMER'E AİT DERS KİTAPLARINDA KELİME
SIKLIĞI, KELİME TEKRARI VE AKADEMİK YETERLİLİK
Gülşen Yılmaz
WORD FREQUENCY, WORD REPETITION AND ACADEMIC
COMPETENCE IN TOMER BOOKS BY GAZI UNIVERSITY
- 159 Анастасија Киркова-Наскова**
ИЗУЧУВАЊЕ ИЗГОВОР НА СТРАНСКИ ЈАЗИК: ТЕОРИСКИ ПРЕГЛЕД
Anastazija Kirkova-Naskova
TEACHING SECOND LANGUAGE PRONUNCIATION: AN OVERVIEW
OF THEORETICAL APPROACHES

- 173 Violeta Damchevska**
FUNCTION OF LEXICAL BUNDLES IN ECONOMICS RESEARCH
ARTICLES

ПРИКАЗИ / BOOK REVIEWS

- 187 Марија Гркова**
ДОПОЛНИТЕЛНАТА НАСТАВА – ЧЕКОР КОН УСПЕШЕН ПОЧЕТОК
НА СТУДИРАЊЕТО НА ЈАЗИЦИТЕ
Marija Grkova
ADDITIONAL TEACHING - STEP TO SUCCESSFUL START OF
LANGUAGE STUDIES
- 193 Ранко Младеноски**
МОДЕЛОТ НА СИМБОЛИКАТА ВО ТВОРЕШТВОТО НА МАТОШ
Ranko Mladenoski
THE MODEL OF SYMBOLISM IN MATOSH'S WORKS

ДОДАТОК / APPENDIX

- 207** ПОВИК ЗА ОБЈАВУВАЊЕ ТРУДОВИ
ВО МЕЃУНАРОДНОТО НАУЧНО СПИСАНИЕ „ПАЛИМПСЕСТ“
CALL FOR PAPERS
FOR THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “PALIMPSEST”

ПРЕДГОВОР

Почитувани читатели и соработници,

Благодарение на вашата заинтересираност за читање трудови, давање свој придонес со пишување и рецензирање трудови, меѓународното списание за лингвистички, книжевни и културолошки истражувања „Палимпсест“ го доживува својот осми број.

Мисијата на „Палимпсест“ е да развива соработка со универзитетите, научните работници, истражувачите и наставниците од Македонија и од другите земји во светот преку можноста во него да се објавуваат трудови на седум јазици: македонски, англиски, руски, турски, германски, француски и италијански јазик.

Во осмиот број на „Палимпсест“ во рубриците *Јазик*, *Книжевност*, *Култура*, *Методика на наставата* и *Прикази* се распределени вкупно 17 труда од автори од Македонија [Марија Леонтиќ, Виолета Јанушева, Марија Ѓркова, Надица Негриевска, Данче Стефановска, Екатерина Намичева, Петар Намичев, Осман Емин (Osman Emin), Анастасија Киркова-Наскова, Виолета Дамчевска, Ранко Младеноски], од Босна и Херцеговина [Зорана Ковачевиќ (Zorana Kovačević)], од Полска [Сара ди Џанвито (Sara Di Gianvito)], од Италија [Марчела ди Франко (Marcella Di Franco)] и од Турција [Гонца Ал (Gonca Al), Ѓулшен Ѓлмаз (Gülşen Yılmaz), Реџаи Озџан (Recai Özcan)]. На сите автори на трудовите искрено им се заблагодаруваме за разноликоста што ја внесоа со темите и јазиците на кои пишуваа. Голема благодарност и до анонимните рецензенти кои со своите забелешки даваат голем придонес во развојот на научната критика во Македонија, а истовремено го зголемуваат квалитетот на трудовите и на списанието.

Посебна благодарност до 30-те членови на Уредувачкиот одбор на „Палимпсест“ кои го презентираат списанието во својата научна средина и ни доставуваат трудови од сите континенти на светот, до членовите на Редакцискиот совет и на јазичните и техничките уредници кои во изминатите четири години докажаа дека со добра идеја и волја, коректна соработка, самопрегорен труд и здружени сили може да се креира меѓународно списание кое во иднина ќе претставува споменик на меѓународната и на мултилингвалната соработка и ризница за истражување за следните генерации.

Марија Леонтиќ, уредник на „Палимпсест“

FOREWORD

Dear readers and contributors,

Thanks to your interest in reading the articles as well as your contribution in writing and reviewing for the journal, the international journal Palimpsest has reached its eighth issue.

Palimpsest's mission is to develop collaboration with universities, scholars, researchers and teachers from Macedonia and other countries around the world through the ability to publish papers in seven languages: Macedonian, English, Russian, Turkish, German, French and Italian.

In the eighth issue of Palimpsest there are 17 papers in seven rubrics such as Language, Literature, Culture, Teaching Methodology and Book Reviews written by Macedonian authors (Marija Leontic, Violeta Janusheva, Marija Grkova, Natica Negrieva, Danche Stefanovska, Osman Emin, Anastazija Kirkova-Naskova, Violeta Damchevska, Ranko Mladenoski), authors from Bosnia and Herzegovina (Zorana Kovačević), Poland (Sara Di Gianvito), Italy (Marcella Di Franco) and Turkey (Gonca Al, Gulsen Yilmaz, Recai Özcan). We sincerely express our gratitude to all the authors for the diversity of topics and languages they wrote in. Many thanks to the anonymous reviewers who, with their remarks, make a great contribution to the development of scientific criticism in Macedonia, and at the same time increase the quality of papers and journals.

Special thanks to the 30 members of the Palimpsest Editorial Board for presenting the journal in their scientific circles and submitting papers from all continents in the world. Special thanks also to the members of the Editorial Board, to the proofreaders and technical editors who have proven over the past four years that good ideas and willingness, proper collaboration, self-sacrifice and combined efforts can lead to the creation of an international journal that will in the future be a memorial to international and multilingual collaboration and treasury of research for the future generations.

Marija Leontic, Editor of Palimpsest

КНИЖЕВНОСТ

LITERATURE

DİŞİ KURDUN RÜYALARI BAĞLAMINDA CENGİZ AYTMATOV'UN EDEBİYAT ANLAYIŞI ÜZERİNE TESPİTLER

Recai Özcan

Düzce Üniversitesi, Türkiye Cumhuriyeti
recaiozcan@duzce.edu.tr

Özet: Cengiz Aytmatov, edebiyatın insan üzerindeki gücünün farkında bir sanatkar olarak bu gücü, insanlığın huzuru için kullanmak ister; çünkü ona göre edebiyatın görevi insanlığın problemlerini göstermek ve bunlara çözüm önerileri sunabilmektir. Aytmatov'un romanlarının birçoğunda “sömürü düzeni”, farklı örneklerle kurgulanır, insanlığın en büyük “derdi” olarak görülür. Yazarın, bu adaletsiz sistemin nasıl ortaya çıktığı, toplumlar arasında nasıl yayıldığı ve insanlığa ne kadar büyük zararlar verdiği konusunu işlediği romanı Dişi Kurdun Rüyaları'dır. Sömürünün sebeplerinden biri, geleneğin, iktidar odakları tarafından kendi menfaatleri doğrultusunda yanlış yorumlanması; diğeri modern dünyanın, insanı, tabiata ve kendisine yabancılaştıran uygulamalarıdır. Romanda gelenek, din/kilise üzerinden sorgulanırken; modern dünya, çıkarları için tabiata vahşice saldıran, ahlak değerlerini ve vicdan duygusunu yitirmiş insanların çoğunlukta olduğu bir düzen olarak eleştirilir. Hayatı “devamlı bir yenilenme süreci” olarak gören Cengiz Aytmatov, romanlarında bu devamlılığı yansıtmaya çalışır. Bu devamlılık ve tabiliğe pervasızca müdahale edildiğinde bundan hem tabiatın hem de müdahale edenlerin zarar göreceği düşüncesi romanda vurgulanmaktadır.

Anahtar kelimeler: *Cengiz Aytmatov, Dişi Kurdun Rüyaları, Kırgız Edebiyatı, Gerçekçi Edebiyat.*

1. Giriş

Viladimir Nabokov, “Batı faşistlerinin edebiyattan istedikleriyle, Bolşeviklerin edebiyattan istedikleri arasında pek bir fark bulunmaması ilgi çekicidir” diyor. Bu ideolojiler, iktidarda oldukları müddetçe doğal olarak kendisini destekleyen edebiyatçıları ve edebiyat ürünlerini yanlarında görmek isteyecek, farklı düşünenleri ise sürgün ve ölümle tehdit edeceklerdir. Her ideoloji, sanatı ele geçirmek ve yönlendirmek ister. Böyle düşünen bir iktidar, edebiyatçıların temalarını da sınırlayabilir. Yazar bir gün “fabrikalar”dan bahsedecek, daha sonra “çiftlikleri” ele alacak, daha sonra gelen bir emirle bir başka temayı işleyecektir. Nabokov'a göre Sovyet romancısı model kurumları, model sistemleri okuyucunun gözü önüne sermek için elinden geleni yapacaktır. Sovyet hükümetleri mutlak hâkimiyetleri dönemlerinde “*sanatın kontrolünü hiç elden kaçıрма*”mıştır.(Nabokov, 2013, s.35) Bütün bu dayatmacı uygulamalar neticesinde, istediği kadar gayret gösterebilir, bir Sovyet yazarı edebiyat sanatında belli seviyeye ulaşmış olsa da Sovyet Hükümetinin “*bireysel arayışlara, yaratıcı cesarete, yeni özgün, zorlu, tuhaf şeylere var olma şansı tanımayacağı*

gerçeği”değişmez. Lenin’in yerine Stalin geçince de devletin sanat hakkındaki düşünce ve uygulamalarında değişiklik olmaz. Bu sistem, yazarları “sonu belli olan hikâyeleri anlatmaya zorlar.” Yazarın hayal gücüne, özgür iradesine kesin bir sınır konulur.(Nabokov, 2013, s.36).

Leon Troçki “Devrim sonrası” sanatın iki başlıkta değerlendirilebileceğini iddia eder. Bu dönemde sanat eseri ya direk olarak Devrimi yansıtır ya da Devrim’le konu olarak bağlı olmayıp “Devrimle yüklü, devrimin ortaya çıkardığı bilincin havasına bürünmüş” bir biçimde ortaya çıkar.(Troçki, 1989, s.190) Aytmatov’un eserleri bize göre ikinci başlık altında değerlendirilmeye uygundur.

Eserlerinin önemli bir bölümünü Sovyetler Birliği döneminde veren, 1957’de Sovyet Yazarlar Birliği’ne üye seçilen, 1963’te Lenin Ödülünü alan Aytmatov yukarıda kısaca değindiğimiz baskılardan, sanatını evrenselleştirerek kurtulmaya çalışır. Eserlerinde seçtiği, insanlığın problemlerini yansıtan temalar onun dünya çapında okunmasına, sevilmesine yardımcı olmuştur. Aytmatov, edebiyatın işlevi ile ilgili görüşlerini birçok yerde dile getirmiştir. Bunlardan biri “Asya ve Afrika Yazarları V. Kurultay”ında yaptığı konuşmadır. Buradaki konuşmasında, Dünya edebiyatının görevlerini şöyle özetler:

1. Sömürgeciliğin ortaya koyduğu sorunlara yoğunlaşmak ve onlardan kurtuluşu sağlamaya çalışmak.

2. Edebiyat, içimizdeki insanlık duygusunu uyandırmalı, kardeşlik ruhunu canlandırmalıdır. İnsan, önce kendine daha sonra da hayata inancını pekiştirmelidir. Sömürgecilik, çağın en büyük problemi olarak, insanı değerlerinden uzaklaştırır, onu kendine ve tabiata karşı yabancılaştırır.

3. Bu büyük sorun karşısında, her namuslu sanatçı, eserinde bu sorunla ilgilenmek zorundadır.

4. Edebiyatçının özellikle romancının görevi, okuyucunun önüne “*çağın temel sorunlarını serebilmek*”tir. Yazarın elinde sorunun çözümü olmasa dahi, bunu kahramanları vasıtasıyla göstermesi önemlidir.

5. Bu bağlamda “insana büyüklüğünü hatırlatacak” bir edebiyata ihtiyaç duyulmaktadır. (Aytmatov, 1975, s.18).

6. Modern dünyanın makinelerinin insanın büyüklüğünü hatırlatması, ona iyiyi kötüden ayırma bilincini vermesi mümkün değildir. Modernleşmenin getirdiği bir zorunluluk olarak makine, kol kuvvetini güçlendirmekle beraber insanın ruhunu olumsuz etkilemektedir. İnsanlığın yaşaması için edebiyat gereklidir: “*En yetkin makineler bir yıldızın ya da küçük bir çayın seyriyle titreyemez hazla. Hiçbiri iyiyi kötüden ayıramaz. Makine yalnızca içine tıklmış programın matematik çözümüyle yükümlüdür.*”(s.19).

7. Edebiyatın insan üzerindeki gücü büyüktür. Edebiyat, milyonlarca insanı etkileyen “imajlar” yaratır. Bu, imajlar insanoğlunun dünyaya bakışını, ahlâkını, gündelik hayatını kısa bir sürede değiştirebilme, yönlendirebilme gücüne sahiptir. Romancı bu gücünü, eserinde “ideal insan”ı kurgulayarak gösterebilir. İdeal bir karakterin “*tüm karmaşıklığı, tüm başarılarıyla bir insan imajı*”nı taşıması gerekir.

8. Edebiyat insanın arayışına, ahlaki gelişimine yardımcı olmalıdır. Fakat aramak, “*ödünç almak, körce ve bönce taklit etmek*” değildir. Bu arayışın içerisinde milli geleneklerin, manevi kültürlerin, sömürü düzenine karşı mücadele düşüncesinin payı olmalıdır.(s.20).

Gerçekçi sanatçı, hayatın her yanını görecek, olumlu ya da olumsuz bütün gerçekliği eserinde verebilecektir. Bunun için hayatın bütün boyutlarıyla kavranması gerekir. Aytmatov'a göre -aşırı- romantik tavır, gerçeği olduğundan güzel ya da basit göstermesi bakımından tehlikelidir. Tehlikenin asıl nedeni ise bu bakış açısıyla sergilenen dünyanın okurların zihninde "gerçek dünya" gibi algılanabileceğidir. Edebiyatçı, hem sanatını gözetip hem de bu görevi nasıl yerine getirecektir? Aytmatov edebiyatçının, gerçekçi bir yol izleyerek daha doğrusu "ilerici bir gerçekçilik"le görevini yerine getirebileceğini, sanatta ve edebiyatta "*ne sığ gerçekçilik ne de abartılı romantiklikten yana*" olduğunu söyler. Edebiyatçının bu dengeye dikkat etmesi gerekir. Katı realist ve romantik bakışın aşırılığı ile ortaya çıkan "yabancılaşma" hem romancıyı hem de okuru etkiler ve bu durum, edebiyatın amacına hizmet etmez. Aytmatov'un bu düşüncesinin Dişi Kurdun Rüyaları'nda Abdias'ın sözlerine şöyle yansıdığını görürüz: "*ben sizinle nasıl düşünüyorum ve duyuyorsam öyle konuşuyorum, hiçbir şeyi abartmaya ya da küçültmeye gerek görmüyorum.*" (D.K.R, 1997, s.48).

Aytmatov'un romanlarının birçoğunda denge arayışı vardır. Edebiyatçı, aşırılıkları/yanlılıkları göz önüne sererken aynı zamanda okuruna yanlılıkların düzeltilmesi için nelerin yapılması gerektiğini sezdirir/düşündürür. Evrensel problemleri okurun gözünün önüne getirme, bu yolla okurunu düşündürme ve aynı zamanda onu aydınlatma işlevini yerine getirmeye çalışan Aytmatov, geleneğin yanlış uygulamalarına ve modern dünyanın/Batının insanı yabancılaştıran yönüne karşıdır. Dişi Kurdun Rüyaları, Aytmatov'un edebiyat anlayışının edebî metne yansımaları açıkça göstermesi bakımından önemlidir.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Aytmatov, edebiyatın insanlığı ilgilendiren bütün problemleri ele alabileceğini ve edebiyatçının bu konuda cesaretli olması gerektiğine inanır. Aytmatov'un zihnini kurcalayan, insanlığa mutlaka anlatılması gereken esas sorun, dünyanın birçok ülkesinde "sömürü" düzeninin hüküm sürmesidir. Bununla birlikte eserde, bu düzenin olumsuzluklarını göstermek yeterli değildir. Önemli olan bunlara karşı ideal karakteri yaratmak, onun mücadelesini okura göstermektir. Öne çıkan bu kahramanlar dünyanın yanlış gidişine dur diyebilmek için ellerinden geleni yaparlar.

Romanın genelinde, sömürü düzeni ile ilgili üç temel problem ele alınır.

1. Geleneğin din kisvesi ile insan inancını/imanını sömürmesi.
2. Modern dünyanın -ki makineleşmek ve yabancılaşmakla sembolize edilir- tabiatı, insan ahlâkını, vicdanını, ruhunu sömürmesi.
3. Teoride insan emeğini yücelten sosyalist sistemin uygulamada insan emeğinin sömürüsüne yol açması.

Bu aşamada, yukarıda belirlediğimiz üç problemin ele alınış biçimlerini romandan örneklerle görmeye çalışalım.

2. Aytmatov'un Bilinçli/Sorgulayan Birey Yaratma Arzusu

Bu bölümde, romanın asıl kahramanlarından olan Abdias üzerinden gelenek-modern çatışması ve insan inancının, ahlâkının sömürülmesi anlatılır. Abdias, hem problemi görmemizi sağlayan hem de bu problemle mücadelenin yolunu gösteren kişidir. Yazar bu kahramanını, karşı çıktığı düzenin sembol kişileri

ile tartışır ve böylece okurun doğru ve yanlış görmesine/düşünmesine yardımcı olur.

Abdias'ın ilk çatışması geleneksel inancı temsil eden kilisedir. Kilisenin "katı" gelenekçiliği Abdias tarafından eleştirilir.¹ Kiliseye karşı çıkan bu genç, Peder Dimitri ile uzun bir süre tartışır. Bu tartışmada Peder Dimitri'nin amacı "sapık fikirleriyle dinden çıkan" bu genci yola getirmektir. Abdias ise "kendi doğrusunun peşinde", "söylediklerinin arkasında"dır ve doğruyu söylemekten – söyleyeceği kişi kim olursa olsun- çekinmez. (D.K.R.,1997,s.88) Abdias'ın kiliseye karşı fikirleri şöyle özetlenebilir:

1.Abdias'a göre her anlayış gibi tanrı düşüncesi de zamanla/zamana göre değişebilir. Eğer insanın bilgisi arttıkça düşüncesi geliştikçe tanrı düşüncesindeki değişme de normal görülmelidir. Abdias, kişinin "bilincinin" ve "vicdanı"nın dışında bir tanrıyı kabul etmez. (s.89).

2.Abdias, din başta olmak üzere bütün sistemlerin sorgulanabilir olduğunu düşünür. Sorgulama olmadığı takdirde bunlar, insanlığın başına bambaşka sorunlar açabilir. Ancak bir gerçek vardır ki o da dogmatizm, ne olursa olsun bütün otoritelere, bütün iktidarlara güç veren bir olgudur.

3.Peder, Abdias'ı dinde reform istemekle suçlar. Reform arzusunun temelinde, Abdias'ın insanlığa çizmeye çalıştığı üçüncü bir yol vardır. Bu üçüncü yolun esasını Abdias şöyle anlatır: *"Bu yüzlerce yıllık uyumsuzluktan silkinip kurtulmak, dogmatizmi unutmak ve insana Tanrı'yı kendi özünün doruğu olarak görme hürriyetini tanımak gerek..."*(s.92).

4. Peder, tanrıyı insan vicdanına sığdırmaya çalışan Abdias'ın bu düşüncesi karşısında öfkelenir ve ona son önerisini yapar. Ya bu düşüncelerinden vazgeçecek ve kiliseden kalabilecektir ya da bu düşünceleri yüzünden "sapık" ilan edilecek ve kiliseden atılacaktır. Abdias'la temsil edilen "ilerici" ve "gerici" düşüncenin çatışması neticesinde Abdias kiliseden kovulur ancak buna üzülmez; çünkü onun mabedi, her zaman içinde ve kendisiyledir. O, "kendisinin kilisesi"dir. Başka bir kiliseyi ve bugünkü hâllerıyla papazları tanımamaktadır.(s.94).

Abdias'ın ikinci büyük mücadelesi uyuşturucu kaçakçılarıdır. Amacı uyuşturucu ticaretinin ne kadar büyük boyutta olduğunu tespit etmek ve gazetede bu konuyu haber yaparak problemi insanlara gösterebilmektir. Bunu gerçekleştirmek için uyuşturucu kaçakçıların arasına sızar ve bir yandan da çete üyelerinin düşüncelerini değiştirmeye çalışır. Kaçakçıların şefi Grişan'dır. Onun her dediği koşulsuz yerine getirilmek zorundadır. Grişan, Abdias'ın diğer çete üyeleriyle konuşmasından, onları etkilemeye çalışmasından şüphelenir ve onu sorgular. (s.134).

Grişan'ın gözünde "zavallı bir kaçık" olan Abdias, bir Mesih gibi aralarına girmiştir ve onların kafasını karıştırmaktadır. Grişan Abdias'ı bu yoldan döndürmek için şöyle söyler: *"Seni ilk defa görüyorum. Kim oluyorsun da başımıza geleceklele ilgileniyorsun? Bana ve başkalarına hükmetme gücü mü verdiler*

¹ Cengiz Aytmatov Dr. Mustafa Çetin ile yaptığı röportajında kahramanı Abdias'ın neden Hıristiyan olduğu sorusuna Hıristiyanlıkta ikilil problemi olması dolayısıyla cevabını verir. Ayrıca düzenin kabul etmediği uyuşturucu problemini ele alan ilk yazarlardan olduğunu dile getirir. Cengiz Aytmatov'un Eserlerinden Sinemaya Uyarlanan Filimler Üzerine Bir İnceleme, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo TV Ana Bilim Dalı, Haz.Mustafa Çetin, 1994.

sana? Kaderi değiştirmeye kalkışma! Tam bir kaçık olduğuna göre rahatça gidebilirsin. Sen olmadan da çok iyi idare ederiz kendimizi. Anladın mı?"(s.136)

Abdias söylenenlerin aksine sadece "vicdani"ndan emir almaktadır. Ona göre, Grişan ve arkadaşları yaptıkları kötü işle pek çok kişinin felaketini hazırlamaktadır. Bu yüzden onlara engel olunmalıdır. Kilisede pedere karşı savunduğu düşünceyi burada da dile getirir. Abdias'ın ihtarı şudur Grişan ve arkadaşlarına: "Çıkmazdan kurtulmanın da bir yolu olduğunu anla artık. Vakit varken, nedamet getirin. Bozkırda, gökyüzüne karşı, kaçakçılık işine tamamen son vereceğinize yemin edin, bu haram kazancı terk edin, içinize çöreklenen kötülüğü çıkarıp atın. Kendinizle ve vicdanları birleştiren Tanrı ile barışın..."

-Ya sonra?

-Sonra yeniden ve tam anlamıyla insan olacaksınız."(s.137).

Grişan'ın zihninde, bu söylenenler birer masaldan ibarettir. Ona göre kişi, hayatta tanrı dahil her şeyi satabilir ve satın alabilir. Dinin iki dünya için vaat ettiğini Grişan, uyuşturucu yoluyla insanlara verebilmektedir. Bütün bu yaptıklarıyla aslında kurulu düzenin en büyük yardımcısıdır da: "İlk yaratıldığı gündün bu yana insana ne olmayacak vaadlerde bulundular, hakaret ve saldırıya uğradığı zaman ne masallar anlattılar ona! Tanrının cennetine gideceğini, demokrasiyi, eşitliği, kardeşliği kolektif hayattaki ve komünlerdeki mutluluğu vaadtiler ona. İstedğin gibi yaşayacaktın ve uslu olursan bunun ödülü cennete gitmek olacaktı. Aslında bütün bunlar havada kalan laflardır! Ben ise, mutsuzlara, talihsizlere bütün sıkıntılarını unutturma fırsatını veriyorum. Ben bir yıldırımsavar gibiyim. Onları, ulaşılmaz denin Tanrı'ya küçük kapıdan götürüyorum."(s.139).

Grişan, bu sözleriyle Abdias'ın "tahmin ettiğinden bile" tehlikelidir. Abdias'a göre Grişan insanların inancını kaybetmesinden faydalanır. Eğer insanlar kendilerine, vicdanlarına olan inançlarını yeniden kazanabilseler Grişan gibilerin var olması mümkün değildir. Grişan'ın savunduğu gibi "Din bir afyon değildir", "iman" denen olgu insanların binlerce yıl çektiği ıstırapların sonucudur, değerlidir.

Abdias, konuşmalarının sonunda "ikisinin anlaşabileceği bir alanın" olmadığını ifade eder. Çünkü iki insan birbirinin zıddıdır, uzlaşmaları mümkün değildir. Yine de Abdias, Grişan gibilerle mücadeleye devam edeceğini dile getirir. Diyalogun sonunda Grişan, Mesih'e benzettiği Abdias'a şöyle bir öneride bulunur: "Büyük Mesih! Ben hiç karışmayacağım, ağzımı bile açmayacağım. Ben orada değilmişim gibi hareket edebilirsin. Eğer onları kendi safına çekebilirsen, senin Tanrının cemaatine katabilirsen, ben çekip gideceğim. Yenilgiyi kabul edip kaçacağım. Çok açık değil mi? Nasıl, var mısın iddiaya, meydan okumaya?"(s.141).

Abdias bu teklifi kabul eder ve diğerlerini kurtarmak için harekete geçer. Eline geçirdiği uyuşturucu dolu çantayı sallayarak: "Bakın çocuklar...Bunun içinde taşıdığımız şey, kötülük getiren, baştan çıkaran bir zehirdir. Para hırsı ile gözleri kör olan sizler de bu zehiri insanlara dağıtmak istiyorsunuz. Hepiniz sen Piotr, sen Mohaç sen Lenia, Sen Kolia! Hepinizin yaptığı bu! Grişan'ı saymıyorum. Onu nasıl gördüğünüz belli!" diyerek çantayı trenden dışarıya atar. Gençler bu hareketi sebebiyle onu döverek hareket hâlindeki trenden aşağıya atarlar. İyi ile kötünün çatışmasında kötü yine kazanmış görünür. İyinin ıstırapı ve kötünün onu ezmesi insanlık tarihinin her döneminde yaşanmıştır. Aytmatov ilerici düşüncenin, büyük

fikirlerin bu şekilde doğacağını düşünür. İyiler ıstırap çeker; ancak gelecek nesillere onurlu mücadeleleri kalır. Bunun için bugünün gençleri dünü, yani tarihlerini bilmek zorundadır. Eğer bilmezlerse onlar için büyük bir felaket olur. “*Bugünküler dün olanları yaşıyor, eğer yarınkiler bugün olanları unuttur, hatırlamazlarsa, bu herkes için büyük bir felaket olacaktır.*” (s.187).

Aytmatov, Abdias’ın gayretini Hazreti İsa’nın insanlığa mutluluğu getirmek için canını feda ettiği mücadelesiyle benzeştirir. Hazreti İsa da tıpkı Abdias gibi hakikati hiç kimseden korkmadan söylemeyi görev bilmiştir. En güçlü iktidarın karşısında doğruyu söylemiş ve bundan korkmamıştır. Abdias’ın Peder ve Grişan ile tartışmasının bir benzeri Hazreti İsa ile Vali Pilatus arasında geçer. Hazreti İsa da tıpkı Abdias gibi “çılgın”dır. Kendisini tanrının sevgilisi olarak görmekte ve İsrailoğulları’na cennetin yolunu açmak için gönderildiğini iddia etmektedir. (s.156) Valinin tanrısı ve vicdanı sadece kuvvete dayanır. Vali bu kuvvete sahip olduğu için güçlüdür. Hazreti İsa, valiyle çok farklı düşündüklerini söyler. Farklılık o boyuttadır ki birbirlerini anlamaları mümkün değildir.(s.163) Hazreti İsa, manevi gücüyle, vicdan gücüyle ayakta durur.

İlerleyen bölümde Abdias, kendisini trenden atan gençleri affeder. Onların bu hâle gelmesinde kendisinin de kabahati olduğunu düşünür: “*Tutuklanmam ve yargılanmam hususunda ısrar ediyorum; yolunu yitirmiş, dünyanın sayısız kötülükleri, çelişkileri, darbeleri ile yitip gitmiş bu zavallular gibi yargılayın beni! Ben de onlar kadar suçluyum. Onlar ne yaptıysa ben de yaptım. Kapıyı açın ve beni oraya kapatın. Mahkemede benim suçumu söyleyeceklerdir. Ruhumuzu temizlemek için günahlarımızın cezasını hep beraber çekeriz.*” (s.207) Abdias, bütün insanlık adına suçu kabul etmektedir. Uyuşturucu kullanan ve satan bu gençlere yardım eli uzatmayan toplumdur asıl suçlu. Aytmatov’un okuyucunun dikkatini çekmeye çalıştığı gerçek problem budur. Çünkü “sömürü” evrensel bir sorundur, bütün insanlığı ilgilendirir. Aynı zamanda bu “Dünya edebiyatı”nın yüz yüze olduğu/görmesi gereken bir sorundur. (Aytmatov, 1975, s.18).

Bu yüzden Abdias gibi düşünen bütün “ilerici” aydınların mücadele etmesi gerekir. Bu düşünceyi Abdias’ın sevgilisine söylediklerinde daha açık anlayabiliyoruz ki bu cümleler aynı zamanda Aytmatov’un edebiyat anlayışının/edebiyata yüklediği görevin açık bir ifadesidir:

“*...Ve sen çok haklısın: Dünyanın herhangi bir noktasında işlenen her suç, her kötülük, hepimizi ilgilendirir. O kötülüğün işlendiğini bilmesek ve çok uzağında olsak bile ilgilendirir. İtiraf edelim ki, bazen, hasmımız ya da rakibimiz dediğimiz kişilerin başlarına gelen bir felaket bizi güldürür. Gazeteler bu suçları anlatmalıdır. Yeryüzünde işlenen bütün kötülükleri bilmek ve bunları ciddiye almak, konuya dört elle sarılmak zorundayız. Çünkü insanların felaketleri arasında bir ortak nokta, bir denge vardır ve onları birbirlerinden ayıran kötülükler, birleştirenlerden daha azdır. Yalnız bunların asıl sebeplerini bilmemiz gerek. Bütün mücadelelerimize ve çelişkilerimize rağmen bir evrensel uzlaşmayı sağlayabiliriz. Çünkü selamete, kurtuluşa açılan tek kapımız budur.*”(D.K.R., 1997, s.217).

Abdias’ın ölüme yolculuğunun sebebi bu idealist tavrıdır. Bos Kandalov’un bozkırda iki gün çalışarak yüksek ücret alma teklifini kabul eder. Burada okuyucunun dikkatlerinin çekilmeye çalışıldığı “sömürü” tabiata yöneliktir.

Abdias, Mujunkum'da yapılan Sayga katliamının içine düşmüştür bu kez. Katliama şiddetle karşı çıkan Abdias, çete üyeleri tarafından bağlanır ve Bos Kandalov'un karşısına çıkarılır. Burada Bos Kandalov üzerinden Stalin dönemi eleştirisi yapılır. Bos Kandalov, kendisinin hükümetin emirlerini yerine getiren bir görevli olduğunu, "Stalin" döneminin dehşetli günlerinin aslında geride kalmadığını söyler: "*Sürüngenin birisin, bir halk düşmanısın sen! Halk ve devlet düşmanı! Senin gibi hainlere dünyada yer yok. Bizimle olmayan bize düşmandır! Stalin söyledi bunu. Senin gibi ayak takımlarını acımadan yok etmek gerekir. Teslim olmayan düşman gebertilir. Sen orduda bu tür bir propaganda yapmaya kalkışsan kurşuna dizilirdin, kilise pislği herif! Ama toprağımızı daha fazla kirletmene izin verecek değiliz. Hükümet çarkına çomak sokmanın ne demek olduğunu öğreneceksin! Rahip olalım istiyorsun ha! Seni geberteceğim ve senin gibi bir emperyalizm ajanını yok ettiğim için bana teşekkür edecekler. Belki sen, Stalin öldü diye, senin gibilere artık dokunulmayacağını sanıyordun. Diz çok papaz köpeği! Diz çok! Burada emirleri ben veririm! Ya Allahını inkar edersen, ya da senin için her şey biter!"*(s. 231) Abdias'ın sonu Hazreti İsa'nınkini hatırlatır. Bir ağaca elleri ve ayaklarından asılır, ertesi gün Abdias ölür.

3. Sosyalist Düzenin Yanlış Uygulamaları ve İdealist Köylü Boston

Aytmatov, romanlarında Sosyalist düzeni değil bu düzenin uygulamasındaki yanlışlıkları eleştirir. Yanlış uygulamaların temel nedenlerinden biri liyakatsiz insanların parti yönetiminde olmasıdır. Bu bölümde de iyi ve kötü arasındaki çatışmalar gösterilir. Üçüncü bölüm okuyucunun dikkatini başka bir yöne çeker. Bu bölümün kahramanı köylü Boston ve Bazarbay'dır. Boston iyiliği Bazarbay ise kötülüğü, inançsızlığı simgeler. Bu özellikleriyle daha önceki bölümlerde bahsedilen Grişan'a benzerlik gösterir. Ona göre dünya adaletsizdir ve bunun düzelmesi mümkün değildir. Adaletsiz bir dünyada kendisini içkiye vermekten başka yapacak şeyi yoktur: "*...ama dünyada adalet yoktu ve hiç olmayacaktı. Senin, bütün yıl, katrandan yapılan yolları olmayan, akarsuyu elektriği de olmayan bu yitik yerlerde boynuna kadar hayvan pisliğine gömülerek anan ağlasın, beyaz ayakkabılı bu genç açığızler de stadlarda koşu yapsın, ya da gol atmak için top peşinde koşsunlar! Onları omuzlarda taşırlar, gazeteler göklere çıkarır. Sen ise sabahtan akşama kadar, haftanın yedi gününde hiç izin yapmadan didinir durursun, senin gibiler karınlarını ancak doyurabilirler...Adalet miydi bu! İnsan içmesin de ne yapsındı! İçkiyi bile rahat içirmezlerdi insana!...sonra senden, koyun başına en az bir kuzu isterler, koyunlardan biri kısır olur da doğurmazsa vay haline! Hayvanların semiz, yapağıları temiz ve ince olsun isterler. Sentetik yünlerin seninkinden daha iyi olduğunu söyleyerek de tehdit ederler insanı..."* (s.243).

Bazarbay, tabiatın akışına müdahale eden, huzuru bozan bir kişilik olarak yansıtılır. Bir gün, Akbar ve Taşçaynar'ın olmadığı bir saatte yavru dört kurdu alır ve hayvanat bahçesine satar.(s.251) Boston Bazarbay'a kurt yavrularını aldığı ve anne ve baba kurdu öfkelenirdiği için kızgındır. Onun yüzünden kurtlar insanları rahat bırakmayacaktır. Bazarbay, Boston'un cesaretliliğini, çalışkanlığını kıskanır ve onu korkak, bencil biri olarak görür. Boston, ona göre, komite toplantılarına ülkesini sevdiğinden değil kendi çıkarı olduğundan katılır. Kurtları elinden almak

için her türlü yalanı söyleyebilir. Boston Bazarbay'ı yola getiremeyeceğini anladığından onunla fazla tartışmak istemez.

Boston, yanında çalışanlara karşı disiplinli, katı bir tutum sergiler; ancak işlerin yolunda gitmesi için bu gereklidir. Yanında çalışanlar onun neden böyle davrandığını bilir ve ona hak verir.(s.287) Ernazar bunlardan biridir. Boston'un yanında çalışmaya başlar."Ernazar da Boston gibi vicdanlı, sorumluluk duygusu olan bir insandı, yani birçoklarına göre kendini iş için harcayan bir enayi! O birçoklarına göre sanki kendisinin hayvanları imiş gibi soyhozun hayvanları için kendisini mahvediyordu. Devlete ait bir ağılın asıl sahibi imişçesine kan ter içinde çırpınmanın ne gereği vardı." Ernazar da Boston gibi işini zorunluluktan değil sevdiği için sahiplenmiştir. Boston'un esas derdi verimliliğin artırılmasıdır. Köylü işini sahiplenirse verimliliğin artmaması düşünülemez. Bu yüzden çiftlikte çalışan köylülere işlerini sahiplenebilmeleri için imkânlar tanımak gerektiğine inanır ve bu düşüncesini parti toplantılarında korkmadan savunur.(s.289) Boston böyle düşündüğü için "kapitalist" olmakla suçlanır. Parti temsilcisi Koçkorbayev'le tartışır.(s.290) Boston, ne yukarıya yaranmak için çabalar ne de halk dalkavukluğu peşindedir, onun asıl arzusu yaşadığı toprakları, sahip olduğu hayvanları verimli hâle getirebilmektir. "Tabii tabii, benim ne yapmam gerektiğini siz yöneticiler benden iyi bilirsiniz! Ama maalesef, koyunlarla uğraşan yine de benden başkası değil. Beni, halkı bir tehdit aracı gibi kullanarak korkutamaz, susturamazsınız. Eğer tek hakem halk ise, ben buna karşı değilim. Ama halkın da iyi düşünmesi gerek."(s.291).

4. Etnik Kültürün Yozlaştırılması

Türkiye ile Türk dünyası arasında sosyalizmin algılanması noktasında büyük fark vardır. Türkiye'de sol düşünce, etnik kimlik siyasetinden çok sınıfsal çatışmalar üzerinden kendisini ifade etmeye çalışır. Bu yüzden, Türkiye'deki sol aydınlar tarafından Aytmatov Kırgız bir yazar olarak Sosyalist bir devlette "etnik" meseleleri fazlaca dile getirdiği gerekçesiyle eleştirilir. Bekir Yıldız, bir söyleşisinde Cengiz Aytmatov'a Kırgız Halkının sınıfsal çatışmalarından çok etnik sorunlarından bahsetmesinin sebebini sorar. Aytmatov bu soruya şöyle cevap verir: "Birincisi iki gözüm Bekir, bizim sosyalist toplumda tanrıya şükür öyle derin sınıfsal çelişkiler yok beni telaşa düşürecek ve hakkında konuşuracak. Sosyalist toplum da bunun için kurulmuştur zaten. ...Kuşkusuz, bizim bazı etnik sorunlarımızdan söz edebilirim size. Kuşkusuz, sınıfsal sorunlar bugün karakteristik değil bizim için. Etnik sorunlara gelince...Etnik sorunların sınıfsal sorunlardan daha az önemli olduğunu düşünmemek gerekir. Evet sınıfsal sorunlar her zaman siyasal bakımdan öndedir. Her zaman günceldirler ve yaşayan her insanı her zaman ilgilendirirler. Fakat etnik sorunlar, büyük, çağsal sorunlardır. Onları da unutmamak gerekir"(Yıldız, 1975, s.89).

Buna bağlı olarak, Aytmatov'un Dişi Kurdun Rüyalarında ele aldığı problemlerden birisi de etnik kültürün yozlaştırılmaya çalışılması, asimilasyon, geleneksel değerlerin unutturulmaya çalışılmasıdır. Gelenekler, toplumu yaşatan en önemli değerlerdendir. Kültürün bir parçası olan gelenekler yozlaştığında toplumun varlığı tehlikeye düşer. Kültürel yozlaşmanın nedeni, Koçkorbayev gibi kendi insanlarıdır: "Koçkorbayev gibi herifler eski adetlerimizi yermekten, aşağılamaktan

hiç geri kalmıyorlar. Hatta evlenme düşünlerimizi bile gereği gibi yapmıyormuşuz. Nikah sırasında niçin öpüşmüyorsunuz? Diyorlar bize. Gelin kaynatasıyla niçin dansetmiyor? Diyorlar. Çocuklarımıza da iyi adlar vermiyormuşuz. Sözde, yeni doğanlara verilecek isimler için bir Yeni isimler listesi varmış. Yukarıdakiler onaylamış bu listeyi. Bizim ananelerimize uygun isimler yerine bunları vermeliymişiz çocuklarımıza. Hatta ölülerimizin gömülmesine, bile karışıyorlar. Ölülerimizi kendi adetlerimize göre gömdüğümüz için bize çıkışıyor, kavga ediyorlar. Nerdeyse insanlara nasıl ağlamaları gerektiğini de öğretecekler! Eski usule göre ağlamayın, gözyaşlarınızı yeni usule göre dökmelisiniz diyorlar.”(s.299) Bu yanlışların dile getirilmesi için cesaretli insanlara ihtiyaç vardır. Oysa kimse yanlışlıklara karşı ağzını açmaz. Koçorbayev gibi parti temsilcileri oldukça yönetimle halk arasında iletişim problemi hep var olacaktır.

Boston, Ernazar'la birlikte hayvanlarını daha verimli otlaklara götürür. Burada Ernazar'ın başına bir kaza gelir ve bu kazada hayatını kaybeder. Boston suçlanır ve komite tarafından sorgulanır. Boston'a göre, sistemin yanlış işletilmesi sonucu otlaklar kurumuştur. Bu sebeple acilen “yeni otlaklara” ihtiyaç vardır. Ernazar'la birlikte hayvanları uzak otlağa götürmelerinin sebebi de budur.

5. Sonuç

Aytmatov, Dişi Kurdu'nun Rüyalarında yazımızın giriş bölümünde aktardığımız gibi, edebiyat anlayışını: “idealist kahraman”, “problemin okuyucunun gözleri önüne serilmesi”, “problem karşısında verilmesi gereken mücadele”, “mücadelenin sonucundan çok sürecinin önemli olması”, “sorunlar karşısında insanların sorumluluk duymalarının gerekliliği” gibi hususları örnekleyerek ortaya koymuştur. Bununla birlikte romanın bütününde yazarın şu toplumsal mesajlara ağırlık verdiğini belirtmeliyiz.

1. Kozmik bir huzuru sessiz ve sakin bir biçimde yaşayan tabiata müdahale her nereden gelirse gelsin kötülüktür. Bu kötülüğün cezası iyi ya da kötü ayrımı yapmadan çekilir.

2. Sömürü düzeninin oluşumunda sorumlu Aytmatov'a göre bütün insanlıktır. Aytmatov sorumluları cezalandırırken iyi kötü ayrımı yapmaz. Genellikle iyiler bu durumda cezalandırılır.

Abdias, Boston, Hazreti İsa, Akbar iyidir, ancak hepsi sömürü düzeni karşısında zulme uğramıştır. Bu düzenin yaşamasını isteyen zihniyet çok güçlüdür. Menfaat birlikteliği içinde olanlar, iyilerin yaşamasına imkân tanımazlar.

Aytmatov okuyucuya edebiyat anlayışının gereği olarak:

1. Problemi göstermiş.

2. Problemi çözmeye çalışan idealist insanlar kurgulayarak, okuyucunun aydınlatılması için çalışmış.

3. Her türlü sömürüye karşı bütün insanlığın sorumlu olduğunu düşündürerek, kahramanlarının mücadelesinde bunu somutlaştırmıştır.

Kaynakça

- Nabokov, Vladimir. (2013) *Rus Edebiyatı Dersleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Troçki, Leon. (1989) *Edebiyat ve Devrim*. İstanbul: Kabalı Yayınları.
- Aytmatov, Cengiz. (1975) *Asya ve Afrika Yazarları V. Kurultay Söylevi*. Militan Dergisi, Sayı:1.
- Aytmatov, Cengiz. (1997) *Dişi Kurdun Rüyaları(5.Basım)*. İstanbul:Ötüken Neşriyat.
- Çetin, Mustafa. (1994) *Cengiz Aytmatov'un Eserlerinden Sinemaya Uyarlanan Filimler Üzerine Bir İnceleme*. (Basılmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo TV Ana Bilim Dalı.
- Yıldız, Bekir. (1975) *Cengiz Aytmatov'la Giderayak Röportaj*. İstanbul: Militan Dergisi, Sayı:11.

Recai Ozcan

Duzce University, Republic of Turkey

Determinations On Cengiz Aytmatov's Understanding of Literature in the Context of She-Wolf Dreams

Abstract: Cengiz Aytmatov, as a specialist who is aware of the power of literature on human beings, would like to use this power for the peace of humanity because according to his opinion, duty of literature is to show problems of humanity and to propose solutions to them. In most of Aytmatov's novels, system of exploitation is built by different examples and described as the biggest trouble of humanity. Author, in his novel, "Dreams of She-wolf" mentions how this unjust system arisen, how it is spread between societies and how deep damage it creates to humanity. One of the reasons of exploitation is misinterpretation of tradition by rulers in line with their own benefit, and the other is the implementations of modern world that alienates human being against nature and himself. While tradition in novel is questioned over religion/church; modern world is criticized due to human beings in it who brutally attack nature for his own benefits and who has lost moral values and conscience.

Cengiz Aytmatov who has the opinion that the life is a permanent innovation process, tries to show this continuity in his novels. In his novel (Dreams of She-wolf) it is emphasized that both nature and interferer will be damaged if this continuity and naturalness are carelessly interfered.

Keywords: *Cengiz Aytmatov, Dreams of She-wolf, Kırgız Literature, Realistic Literature.*

ГОД. IV
БР. 8

ПАЛІМШЭСТ

РАЛІМРSEST

VOL. IV
NO 8

